

Bence Lajos

A képzőművészeti tábortól a művésztelepig, avagy a 33 év tanulságai, tapasztalatai

Tulzás nélkül állíthatjuk: Lendva, a történelmi Alsólendva művelődés- és művészettörténetének kimagaslóan fontos fejezetét képezi a XX. század utolsó negyede, mely a különböző művészeti ágak megjelenését, a színskála gyors kibontakozását, s nem utolsósorban az átlagon felüli minőségi felemelkedést is produkálta. Elsőként a sajtó és az irodalom terén indult meg az ébredés a húszas és a harmincas évek traumája után, valamint a második világháború okozta dermedtségből. A genius loci kirobbanó, már-már türelmetlen aktivitását, a tunyaság és a tehetetlenség feletti győzelem reményét Szűnyogh Sándor *Tavaszwárás* című verse szólaltatta meg, amely később, 1972-ben egy versválogatás című is szolgált.

„Kezdjétek előlről,/ az első gyermeklépésektől,/ iszapok-ingoványok vészeit kerüljétek!”

- fektette le az „irányelveket”, hirdette meg a cselekvési programot.

S ténylegesen is előlről kellett kezdeni akkor mindent. A századfordulós nagy fellendülésből ekkorra már alig volt érezhető valami, a sajtótermékekben megjelenő irodalom sem tudott maradandó értékeket felszínre hozni. A nagy szobrászlelő, a milleniumi dicsfény övezte *Hősök tere* és sok más történelmi tárgyú kiváló emlékmű, szobor-együttes megálmodójának, a lendvai Zala Györgynek műveit, lenyűgöző monumentalitásuk ellenére, ideológiai okokból kiiktatták a művészettörténetből.

1970-es évek eleje azonban a határokkal minden oldalról körülvárt kisváros művelődéstörténete szempontjából rendkívüli változásokat hozott.

A 30-as, 40-es évek értelmiségi nemzedéke, elvégezve tanulmányait, erre az időszakra „érik be”, s vállal társadalmi szerepet. Nem győzzük hangsúlyozni: a tehetséges fiatalok megjelenése és a genius loci felvállalása mellett mennyire fontos szerepe volt annak a társadalmi miliőnek, amelyben a művészetek virágzásnak indulhattak. Erről Király Ferenc szobrászművész, a lendvai várgaléria igazgatója, restaurátora, művészeti vezetője, a lendvai művésztelep létrehozója tudna részletekbe menő adatokkal szolgálni. A politikai akarat azonban kevés lett volna, ha nincs meg a társadalmi összefogás. Ma már talán megmosolyogtató jelenségként értékeljük a „művészetek, művészetet a gyárakba” és a hasonló elképzeléseket. Ezekből volt elég, szerte a létező szocializmusokban; sok

helyütt kudarccal végződtek az efféle (naiv) elképzelések, másutt, így például Lendván, siker koronázta a kezdeményezést.

Mert valljuk be őszintén: amikor a már emlegetett Szűnyogh Sándor a *Népújság* 1973. évi augusztusi számában a *Lendva várja a képzőművészeket* című beszámolójában a „képzőművészeti tábort”, „képzőművészeti találkozó” emleget, a muravidéki olvasó nemigen tudta, hogy milyen tevékenységről is van szó. S mi a célja az egésznek.

A közérdekű haszonra történt utalás – a szerző leírja, sikeresek voltak a lendvai vállalatok képviselőivel folytatott megbeszélések -, a cikk szerint azt jelenti: „az itt lévő művészek alkotásaiból minden vállalat megvásárolna egyet”, hogy ezzel a „tábor résztvevőit a jövőben megrendező táborkon való részvételre” buzdítsák.

Nagy előnynek számított az is, hogy az első művésztelepen hat olyan lendvai, vagy innen elszármazott, de akadémiát végzett művész részvételére számíthattak, név szerint Gábor Zoltánra, Király Ferencre és feleségére, Suzanne Király-Moss-ra, Gálics Istvánra, Huzjan Zdenkóra, Pandur Ludvikra, akik a 12 meghívott között is a legkiválóbb alkotásokat hozták létre.

A kezdeti célkitűzések között szerepelt a hagyomány nélkülség eloszlátása, s hogy a lendvai vár ismét megteljen kultúrával, étellel. Straub József vajdasági festő a második művésztelep résztvevőjeként jól látta ennek a folyamatnak a beteljesülését, amikor a lendvai várnak a művészetbarát környezetére és a vidéknek a „síkságon élő emberre tett” hatásáról beszélt. Figyelemre méltó tényként értékeli a társadalmi szerek támogatását, kiemelve a községi művelődési közösség vezetőinek szerepét.

A mai vezetőtől, a kultúra-menedzseri képességekkel is rendelkező Gerics Ferencről tudjuk, maig ható hagyománynak számít, hogy a művésztelep szervezésénél, annak igényes lebonyolításánál – melyről a résztvevők mindig is elismerően szóltak –, a szállás-étkeztetés, vendéglátás szempontjából mindig is megbízható és szilárd háttért jelentett a lendvai és a környékbeli gazdasági vezető értelmiség és a művészetpártoló polgárság. Erre, a helyi adottságnak számító „vendégszerető” hagyományra, a jövőben is lehet és kell is alapozni, ha a művésztelep a művészeti ágak speciális követelményeinek és a különleges körülményeknek (pl. bronzöntés helyben, nagyméretű kötömb megvásárlása, annak helyszínre szállítása, kivitelezése stb.) is meg akar felelni.

A szervezők óhaja között szerepelt továbbá egy állandó „képtár” gyűjteményének a létrehozása, illetve egy olyan igény, hogy „a tábornak nemzetközi, azaz szélesebb körű jellege lenne, ezért Magyarországról és a Horvát Szocialista Köztársaságból is hívtak meg művészt”.

A művészi szabadság és a „motívumválasztás”, magyarán a koncepció természetszerűleg adódott: a táj és a benne élő, dolgozó ember. A vár, a kisváros és környéke inspirációira figyelve a festői szépségű vidék és környezete ihlető hatását kövessék a művésztelep résztvevői.

Az első művésztelepen ilyen szempontból minden az elvárások szerinti alakult: a művészek lendvai képeket és lendvahegyi panorámákat festettek, mások a Mura-folyó „vadregényes” mellékágai mentén keresték a témát, s járták festőállvánnyal, ecsettel és palettával a vidéket. Király Ferenc egy interjúban elmondta: igyekeztek olyan művészeket meghívni, akik lendvai társaikhoz hasonlóan maguk is soknemzetiségű közegben alkottak. A magyarországi, szomszédos megyék művészei – az adminisztrációs gátak és egyéb akadályok ellenére – igen korán, néhány, túlnyomóan „hazai” művészekből verbuvált művésztelep után megjelentek Lendván. Talán éppen a vonzerő híján, az ausztriai (főleg bécsi) meghívottak kétszer is elmaradtak. A szobrásztelepek megszervezését is több nehézség kísérte. Ezek elsősorban anyagi okok voltak, így legtöbb esetben a szobrászkodáshoz alkalmas anyag, főleg a nemes kő hiányzott.

A művészetek „társadalmisításának” jelszava mögött kibontakozó, a művészekkel és a művészetekkel szemben támasztott „társadalmi elvárásnak” a művésztelep vezetői és irányítói többféleképpen próbáltak megfelelni. A VIII. művésztelep kapcsán a *Népújság* a művésztelep résztvevőinek a *Primat* vállalatban tett látogatásáról számolt be, ahol a gyár megtekintése után a dolgozóknak módjuk volt elbeszélgetni a művészekkel. A művésztelep munkájáról és az itt készült alkotásokról pedig kerekasztal-beszélgetésre került sor a művészek és a lendvai ifjúsági klub tagjai között. Ezen több téma merült fel, köztük a művésztelep ma is aktuális kérdései is. A művek elemzése gondolatkörnél egyesek ismét a kritika hiányára, illetve a művészetelméleti megközelítés fontosságára figyelmeztettek. Mások ezt szükségtelennak tartották, mondván, az igazi műalkotásokhoz nem szükséges magyarázat, bízzuk a tárlatlátogatóra az ügyet. Természetesen újra felvetődött az örök művészeti paradoxon: lehet-e egy művésztelepnek irányvonala, meghatározott témaköre? A néhány évvel korábban felvetett környezetvédelmi téma ugyanis szép „elemzéseket”, művészeti megközelítéseket produkált. Hasonlóképpen a gyári-üzemi témában az elidegenedésről és a munkáséletéről is meglepően jó alkotások születtek. Ezekből is kitűnt, a kortárs festészet nem elefántcsonttoronyból figyel a valóság történéseit, hanem nagyon is tisztában van annak fonáságaival. A valóság megismeréséhez, a szépérzék kifejlődéséhez azonban a legtermészetesebb módon, szinte akadálymentesen a műalkotásokon keresztül juthatunk el. A másik, ugyancsak céltudatos, az „utilitarizmust” sem nélkülöző „koncepció” a nyolcvanas évek közepétől vált valóra. A művésztelepek „hőskorából” átöröklött, erősen ideológiai színezetű koncepció (művészetet a gyárakba, „társadalmisítani” a művészeteket stb.) ekkorra már teljesen szertefoszlott. Ez egyébként meg is látszik a korszak műveinek stílusbeli sokszínűségén, főleg az absztrakt felé való orientációban. Érdekességként elmondható, a szobrásztelepek alkotásai fában és kőben is kifejezetteren az új művészeti irányokat emelték piedesztálra. S bár a koncepció

kérdése többször is felmerült (így pl. a 20. művésztelep alkalmával), a behatárolódás és a kötöttségek, esetleg befolyásolás veszélyétől, s nem utolsósorban a művészeti szabadság korlátozásától tartva, a művészeti vezető (Király Ferenc), aki alkotóként is vett részt a telepek munkájában, mindig jó érzékkel kerülte ki a csapdákat. A koncepció és a művésztelep rövid és középtávú víziójának megrajzolása helyett másfajta szemlélet kezdett érvényesülni, olyan, amelyet nehéz lett volna irányítani, a művészeti szabadság megsértése nélkül. A hely szelleme diktálta „külső”, felszíni víziók helyett, a „belső történések”, más szóval, a művészeti analízisre helyeződött át a hangsúly, amelyet már nem a táj holt, „mitológiába menekülő” vizuális megjelenítése, hanem sokkal inkább a pillanat, a művésztelep művész-művész közötti, illetve „művész és annak környezete” habitusa, lelkesége és gondolatisága határozott meg.

A szobrásztelepek elindítását is a hiány indokolta. Ekkor tudatosult sokakban, hogy Lendva városa mennyire szegény köztéri művekben. Az iskolák környékén elhelyezett egy-két néphősről, mozgalmi személyről készült mellszobron kívül nincs más monumentum. S ezt mindenképpen pótolni kell.

Ekkor a főfás prések legnagyobb méretű eleme, a nyomófának is nevezett hatalmas, már kiszáradt, nem ritkán a 80 centiméteres átmérőt is meghaladó alkatrésze látszott az ideális megmunkálendő anyagnak. A faszobrászat azonban már akkor is kényszermegoldásnak bizonyult. Van ugyan néhány szép alkotás a vár körül, de az igazi, a nemes, művészi alakított kő még mindig váratott magára. Ennek megjelenése azonban már az új igazgató, az 1994-ben színre lépő Gerics Ferenc működésének köszönhető.

Az ő irányításával valósult meg az ifjúsági művésztelep, a LindArt, mely az elmúlt 10 évben több, a környező országokban tanuló, tehetséges művésznövendéknek segített a képzőművészeti pályán való elindulásban. Ezek között Baumgartner Dubravko, Császár Szabasztján, Szentgróti Dávid, Orbán Péter, Pal Katja, Tomka Csilla neve emelhető ki, akik elvégezték vagy éppen végzős hallgatói a képzőművészeti akadémiáknak, egyetemeknek. A lendvai Galéria és Múzeum pedig a ljubljana-i egyetem képzőművészeti kara növendékeinek is szakmai gyakorlatot adó terepül szolgál. Az itt alkotó művészeti vezetők, mentorok, főleg a grafika minden területéről, a grafikai megközelítések – a színes fametszéstől a könyomatig és a monótipiáig bezárólag – az ország legkitűnőbb műértői, elméleti és gyakorlati szakemberei.

A tárgyalt korszak utolsó, 2005-ös éve pedig mindenképpen korszakhatárnak tekinthető, hiszen a szabadtéri viaszveszejtési bronzöntés meghonosítása ismét egy újabb állomás a művésztelep fejlődésében. Európa-szerte alig működik ilyen alkotótábor, amely erre képes lenne. S ráadásul, a résztvevők – Györfi Sándor vezetésével – alaposan kihasználták a lehetőségeket, s kiváló kollekcióval lepték meg kiállításukon a közönséget és a szakembereket. Gerics Ferenc merész kezdeményezése új műfajt honosított

meg a művésztelepen, a leendő gyűjteményt pompás, kisebb-nagyobb méretű, kiválóan megöntött bronzszobrokkal-plasztikákkal gyarapította. A folytatáshoz is adottak a feltételek: néhány éve hasonló programmal szerveződik a tábor, s a lelkesítő eredményeknek máris komoly szakmai visszhangja támadt mind Magyarországon, mind Szlovéniában.

A lendvai művésztelep jövője a további nyitástól és intézményesüléstől függ. Valamint attól, hogy mennyire figyel fel rá a média. Sokkal több érdeklődést mutathatna az itt folyó tevékenység iránt akár a magyar televízió képzőművészeti szerkesztősége, vagy akár a rangos Új Művészet című folyóirat. Ami a nyitást illeti: Gerics Ferenc egy sajátos, európai léptékű művésztelep-hálózatban, összefogásban gondolkodik, amelynek eredményeként a lendvai anyag új helyszíneken mutatkozhatna be. Ennek a kapcsolatnak része a művésztelepi kollektívák cseréje, a közös fellépés, az Európai Unió jeles galériáinak, kiállítóhelyeinek meghódítása. Azt Art EUPhoria, az új, csatlakozó országok művészei által a lendvai várgalériában összehozott műegyüttes sikeres turnéja azt bizonyítja, hogy

érdemes erre az útra lépni. A közös projektnek partnere lehet a GébArt, a zalegerszegi nemzetközi művésztelep is. Tehát az új helyzet új elképzeléseket, kezdeményeket kíván, s erre megvan minden tárgyi és személyi feltétel. Arra, hogy az újabb tíz esztendő művésztelepi munkájába újabb generációk kapcsolódjanak be, alkotásaikkal gazdagítva a szlovén-magyar, a tágan vett Pannon térség kulturális színtereit, közttereit, utcaképet.

A török harcok emlékét megidézendő a várudvaron felállított két ágyú, a téli művésztelep ötlete, a várgaléria padlás-helyiségeinek kiállító-teremmé való átformálása, új múzeumi arculat kibontakoztatása (Vár a vártán), Szentgotthárdon is megvalósuló művésztelepnek nyújtott szakmai segítség, a vándorkiállítások „útvonalának” bővítése a felvidéki dunaszerdahelyi képtár felé stb., olyan újítások, melyek a Galéria-Múzeum Intézet létjogosultságát erősítik, s hosszú távon is szavatolják a várkastély kimagasló szerepét az immár a határok ölelését élvező kisváros művészeti életében, s méltán emelik az Európai Unió hasonló, művészeti gyűjteménnyel és kulturált környezettel bíró kisvárosainak (pl. Bad Radkersburg) sorába.

Enteriőr a 33. művésztelepi kiállításról, a Vár Galériában